

ביקורת המדינה חייבת להיות מקצועית, ישרה, חסרת פניות, הוגנת ומקפידה על כבוד המבוקרים תוך נתינת מלוא תשומת הלב ל"כללי הצדק הטבעי". בשנים האחרונות החלנו על ביקורת המדינה שינויים מערכתיים, מקצועיים וניהוליים ניכרים: היא הפכה חדה יותר, תובענית יותר ויורדת לשורשם של תופעות ואירועים המחייבים תגובה נמרצת וחסרת פשרות. הציבור שואף לביקורת אפקטיבית, ברורה, חדה, שמוצגות בה מסקנות נכונות ושקופות, בהתבסס על עובדות מוכחות. מדיניות משרד מבקר המדינה, שהנהיג ביקורת בזמן אמת, פרסום שמות מבוקרים וציון אחריות אישית של מבוקרים (ובראשם הבכירים), מוכיחה את עצמה מדי יום ביומו בתהליכי הבדיקה והביקורת ומבטיחה לכנסת ולציבור קבלת דוחות ביקורת חד-משמעיים, ברורים וכמובן הוגנים. זו היא ביקורת ראויה. יש לנו הרגשה כי חלפו-עברו הימים שבהם דוחות ביקורת מצוינים שכבו כאבן שאין לה הופכין על אצטבאות ספריות. דוחות המעקב שאנו עורכים (ונועדו) מצביעים על תזווה חיובית וחשובה בעניין זה ועל הקפדת הגופים המבוקרים על תיקון הליקויים שהועלו בדוחות. נקווה שתופעה זו תלך ותגבר. עוד נדגיש כי בדוחות מבקר המדינה העתידיים נציין גם תופעות הראויות לציון מיוחד, תופעות שבהן חל שיפור או פעולות בולטות לטובה, וזאת על פי תיקון חוק מבקר המדינה מיום 29.1.07 (תיקון מס' 40 לחוק מבקר המדינה).

דוח הביקורת השנתי המונח על שולחן הכנסת על פי סעיף 16(א)(2) לחוק מבקר המדינה, התשי"ח-1958 [נוסח משולב], כולל 59 פרקים בנושאים מערכתיים שחשיבותם הציבורית רבה. דוגמה לכך הם הפרקים על "הקצאת תקציבים לחיזוק הצפון" ועל "פיצוי גופים ציבוריים על נזק ישיר שנגרם להם במלחמת לבנון השנייה" - העוסקים בטיפול רשויות המדינה בתושבי צפון הארץ לאחר המלחמה. פרקים אלו הם חלק מן המעקב השוטף שמבצע משרד מבקר המדינה על תיקון הליקויים שנתגלו במהלך המלחמה לשם מניעתם בעתיד.

פרק נוסף הראוי להדגשה הוא הפרק הנוגע לטיפול רשויות המדינה באוכלוסיות נזקקות מקרב יוצאי אתיופיה. לצערנו הרב, מצביע הדוח על ליקויים משמעותיים בטיפול רשויות המדינה בקליטת עולי אתיופיה ושילובם בחברה הישראלית. חובה היא על רשויות המדינה לפעול בנושא זה בהקדם ולשפר באורח משמעותי את הטיפול בעולים אלה.

מדיניות משרד מבקר המדינה היא להכין דוחות הנוגעים לכלל הציבור ובעיקר לאוכלוסיות חלשות שלעתים אין להן פה, ואין באפשרותן לעמוד על זכויותיהן. גם השנה נמשכה מגמה זו. נפנה את תשומת לב הקורא לפרק על מכון התקנים, הנוגע לטיב המוצרים הנרכשים בידי כל אדם במדינה; לפרק על אכיפת חוקי העבודה, המתייחס לעובדים החלשים ביותר במשק; לפרק על טיפול שירות המבחן לנוער בקטינים העוברים על החוק; לפרק על תשלום קצבאות נכות וכמובן לפרקים העוסקים במערכת החינוך ובמערכת הבריאות; ולפרק על חברת "המשקם". תיקון הליקויים שפורטו בפרקים אלה חשוב במיוחד, שכן, כאמור, מדובר בסוגיות הנוגעות לחיי היום-יום של תושבי המדינה כולם.

כנהוג במשרד מבקר המדינה, קשורים חלק מן הפרקים ל"ביקורות רוחב" בעניינים הנוגעים למספר משרדי ממשלה ורשויות ציבוריות. דוגמה לכך היא הפרק על חוק שירות הציבור (הגבלות לאחר פרישה, התשכ"ט-1969), העוסק בחובת הצינון המוטלת על עובדים בכירים הפורשים מן השירות הציבורי ופונים לשוק הפרטי. תופעה זו מעלה חשש לקשר פסול בין הון לשלטון ומחייבת התייחסות מערכתית כוללת וטיפול נקודתי כאחד. פרקים מערכתיים נוספים הם הפרק בנושא כונויות בשירות המדינה; הביקורת המקיפה על טיפולן של רשויות המדינה בתופעת הפליטים,

מבקשי המקלט המדיני, שנמלטו מחבל דרפור ומאריתראה ודוח המעקב על מינוי מנכ"לים לכל משרדי הממשלה ועל מינוי נושאי משרות בכירות אחרות שאיושן טעון אישור הממשלה. בפרק זה באה לידי ביטוי מדיניות משרד מבקר המדינה בדבר עשיית דוחות מעקב שיבטיחו תיקון אפקטיבי של הליקויים שצוינו בדוחות מבקר המדינה.

תשומת לב מיוחדת הוקדשה לתנאי פרישה של קצינים בכירים בצה"ל ובמשטרת ישראל. קצינים אלו, אשר שירתו שנים רבות בתפקידים שוחקים ואף סיכנו את חייהם למען המדינה, זכאים, על פי חוק, לתנאי פרישה ייחודיים המיטיבים עמם. ואולם נמצא כי לא אחת נעשים בעניינים אלה הסדרים חריגים שאינם מעוגנים בחוק. שני הדוחות המקיפים בנושא זה מצביעים על ליקויים ועל הצורך למצוא את "שביל הזהב" בין חובתה של המדינה לתגמל את הקצינים לבין השמירה על משאביה ועל המינהל התקין.

בדוח הנוכחי שוב באה לידי ביטוי מדיניות משרד מבקר המדינה בדבר ביצוע "ביקורת בזמן אמת" במטרה למנוע ליקויים ולהביא - מוקדם ככל האפשר - לתיקון ליקויים שנתגלו. כך, למשל, עשה משרד מבקר המדינה ביקורת על מכרז חלוץ (פיילוט) לרכישת שירותי אשפוז סיעודי בפתח תקווה, וממצאי הדוח השפיעו על גיבוש מאפייני המכרז הארצי שפורסם והביאו לשיפור איכות השירות לקשישים הסיעודיים ולאחרים הנזקקים לו. דוחות נוספים שנעשו בזמן אמת הם הדוח על הרכבת הקלה בירושלים, פרויקט הנמצא בעיצומו, ושני הדוחות בעניין שיקום הצפון.

משרד מבקר המדינה מחויב להגנת הסביבה, הנוגעת לאיכות חייהם של כל תושבי המדינה ולעתיד ילדינו. מחויבות זו באה לידי ביטוי בדוחות המשרד בשנים האחרונות וגם בדוח הנוכחי, הכולל פרק חשוב שעניינו פעולות האכיפה בתחומי הגנת הסביבה. הפרק מצביע על ליקויים משמעותיים בתחום זה. הדוח על איסוף מכלי משקה מלמד כי יישום החוק אינו עולה בקנה אחד עם תכליתו, והוא גורם לפגיעה בציבור ובאיכות הסביבה. הדוח על הטיפול בפסולת בניין מלמד על התייחסות לא ראויה לנושא ועל העדר מחזור - דבר שגורם לזיהום סביבתי ולבזבז משאבי הציבור.

רוחב היריעה הנפרשת ב-59 הדוחות, שהוכנו בקפדנות, ביסודיות ובמקצועיות, כנדרש מעובדי משרד מבקר המדינה, אינו מאפשר לסקור במבוא קצר זה את כל הנושאים החשובים. ואולם חובת הגופים המבוקרים היא לפעול באורח יעיל, מהיר ונחרץ לתיקון הליקויים שנתגלו בביקורת וצוינו בדוח מבקר המדינה, וזאת - למען הציבור וכדי להבטיח את תקינותו של השירות הציבורי במדינת ישראל.

מיכה לינדנשטראוס, שופט (בדימ')

מבקר המדינה

ונציב תלונות הציבור

ירושלים, אייר התשס"ח

מאי 2008